

BİR KAMU KURULUŞU BİLGİ İŞLEM MERKEZİ ÇALIŞANLARININ SİGARA İÇME İLE İLGİLİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Smoking Attitude and Behaviour of a Public Organisation Data Processing Centre Workers

Hakan Altıntaş¹, Güledal Boztaş², Ceren Polat³, Özge Salor³, İnci Yaman³, Esra Uğurlu³

ÖZET

Amaç: Bu araştırma bilgi işlem Merkezi çalışanlarının sigara içme sıklığını, sigara içme sıklığının bazı bireysel özelliklere göre dağılımını, sigara içilmesi ile ilgili kanun ve yasalar hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: Veriler 37 soruluk anket formu aracılığıyla Haziran 2005 tarihinde gözlem altında toplanmıştır. Çalışmaya 190 kişi katılmıştır. Çalışmanın tipi kesitseldir.

Bulgular: Araştırmaya katılan 190 kişiden 93'ü (%48.9) erkektir. Erkek çalışanların %44.1'i ve kadın çalışanların %55.9'u sigara içmektedir. Erkeklerin %43.9'u, kadınların %11.5'i 17 veya daha küçük yaşta sigara içmeye başlamıştır (p=0.03). Çalışanların %51.3'ü sigaraya karşı yürütülen mücadelenin hedefi olarak sigara içenleri görmektedir. Katılımcıların %85'inden fazlası 4207 No'lu Tütün Mamullerinin Önlenmesine Dair Kanunun hükümlerini uygun bulmaktadır. Katılımcıların %79.9'u ise Kabahatler Yasasının iş yerinde uygulanması gerektiğini düşünmektedir.

Sonuç: Kadınlar ve erkekler arasında sigara içiciliği açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yokken, sigaraya başlama yaşı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Sigara içmek için ayrı bir oda bulunmadığı bilinen bu iş yerinde sigara içmek için ayrı bir oda oluşturulması, etkili bir stres yönetiminin uygulanması, sigaraya karşı yürütülen mücadelenin hedefinin sigaranın kendisi ve sağlığa zararları olduğu konusunda yeterli bilgilendirilmenin yapılması yararlı olacaktır.

Anahtar kelimeler: Sigara kullanımı, çalışanlar, tutum.

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to find out the prevalence of smoking, to evaluate the characteristics associated to smoking behaviour and the opinions about the regulations and the acts related to smoking among Data Processing Centre workers.

Method: This cross-sectional study was conducted on 190 persons with a 37-item self-administered questionnaire on June, 2005.

Results: 48.9% of the participants were men; 44.1% of men and 55.9% of women workers were current smokers respectively. Starting smoking before the age of 17 was 43.9% for men and 11.5% for women (p=0.03). 51.3% of the workers perceived anti-tobacco campaigns' target as smokers. More than 85% of the participants approved the anti-tobacco act (Act No:4207) and 79.9% of workers thought that The Offences Act must be observed in the work place.

Conclusion: Although smoking behaviour wasn't different between men and women, the difference in smoking commencement age was statistically significant between them. It would be beneficial to allocate a separate room for the smokers, to apply effective stress-management strategies and to dispense adequate information that the anti-smoking campaign targets smoking itself and health hazards related to smoking.

Key words: Cigarette smoking, workers, attitude.

¹ Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Univ. Tıp Fak. Halk Sağlığı A.D.

² Araş. Gör. Dr. Hacettepe Univ. Tıp Fak. Halk Sağlığı A.D.

³ Intern Dr. Hacettepe Univ. Tıp Fak. Halk Sağlığı A.D.

GİRİŞ

Önlenebilir mortalite ve morbidite nedenlerinden biri olan sigara kullanımına bağlı sağlık sorunları Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre halen ikinci büyük ölüm nedenidir (1). Dünyada 1.1 milyar kişi sigara içmektedir. Her yıl 4.5 milyon kişi sigaraya bağlı sebeplerden ölmektedir (2). Dünyada sigara içme davranışında artan hızın devam etmesi halinde 2020 yılına kadar her yıl 10 milyon insan sigaraya bağlı nedenlerle yaşamını yitirecektir. Ayrıca, yapılan tahminlere göre bugün halen sigara içmekte olan 650 milyon kişinin yarısı sigara kullanımına bağlı nedenlerle ölecektir (1). Türkiye’de sigara içme alışkanlığı oldukça yaygın ve önemli bir halk sağlığı sorunudur. Türkiye’de 17 milyon kişi sigara içmektedir ve her yıl 70-100 kişi sigaraya bağlı sebeplerden ölmektedir (2).

İnsanların toplu olarak bulundukları yerlerde sigara içilmesinin engellenmesi suretiyle istemsiz içicilik önlenmiş olur. ABD, Kanada ve İngiltere’den başlamak üzere, 1970’li yıllardan itibaren dünyanın değişik ülkelerinde bu konuda yasal dayanaklar sağlanmış ve toplu yerlerde sigara içilmesi yasaklanmıştır (3). Türkiye’de de 26/11/1996’da yürürlüğe giren 4207 sayılı “Tütün Mamullerinin Önlenmesine Dair Yasa” ile sigaranın her türlü özendirici reklam ve teşvik kampanyaları engellenmiş olup; sağlık, eğitim ve kültür hizmeti veren yerler ile kapalı spor salonlarında ve toplu taşımacılık yapılan her türlü nakil vasıtaları ve bunların bekleme salonlarında, kamu hizmeti yapan kurum ve kuruluşlardan beş veya beşten fazla kişinin görev yaptığı kapalı mekanlarda tütün ve tütün mamullerinin içilmesi yasaklanmıştır. Yasada ayrıca, on sekiz yaşından küçük çocuklara sigara ve tütün ürünlerinin satışının yapılması yasaklanarak; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve özel televizyon kurumları, her ay en az doksan dakika “tütün kullanım alışkanlığının zararları” konusunda yayın yapmak zorunda bırakılmıştır (4). Yasal ve caydırıcı önlemlerle birlikte sigara içmeyi önleyici eğitim çalışmalarına ağırlık verilmiş, Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Bankası (WB), WHO, Hastalıkları Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC), Amerikan Kanseri Topluluğu (ACS) ve Kansere Karşı Uluslararası Birlik (UICC) gibi kuruluşlar başta olmak üzere, daha pek çok kurum ve kuruluş sigara karşıtı girişimleri ortaya koymuşlardır. WHO’nun öncülüğünde yürütülen bu çalışmalara tütünden arındırılmış girişim (Tobacco Free Initiative – TFI) adı verilmiştir (5).

Türkiye on yedi milyon kadar sigara içicisi olan bir ülke olduğundan, toplumun tamamını ilgilendiren bu konunun ne kadar bilindiğinin, kamu kurum ve kuruluşlarında sigara içimine yönelik uygulanan caydırıcı faktörlerin ne kadar etkili olduğunun ve ihtiyaçlara ne düzeyde cevap verebileceğinin saptanması gerekli görüldüğünden bu konu araştırma konusu olarak seçilmiştir. Ulaşım kolaylığı, sınırlı insan gücü ve zaman nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarına bir örnek olarak Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem

Merkezi çalışanları çalışmanın evreni olarak seçilmiştir. Bu çalışma; Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının sigara içme sıklığını belirlemek, sigara içme sıklığının bazı bireysel özelliklere göre dağılımını incelemek, iş yerinde sigara içilmesi konusundaki görüşlerini belirlemek, sigara içenlerin sigarayı bırakmayı isteyip istememe konusundaki düşüncelerini belirlemek ve sigara içilmesi ile ilgili kanun ve yasalar hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlarıyla planlanmış ve uygulanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma yeri Ankara Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezi’dir. Çalışanlar paravanlarla bölünmüş alanlarda birbirlerini görmeden çalışmaktadırlar. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezi çalışanları araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Evrenin büyüklüğü 200 kişidir. Evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır. Çalışmaya 190 (%95) kişi katılmıştır. Araştırma kesitsel tipte bir araştırmadır. Araştırmanın değişkenleri yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, mesleki değişkenler, sigara içme sıklığı, sigara içme ile ilgili düşünceler, sigara ile ilgili yasalar hakkındaki düşüncelerdir. Veriler 35 soruluk anket formu aracılığıyla 1 Haziran 2005 tarihinde toplanmıştır. Katılımcılara eş zamanlı olarak birer anket formu verilerek gözlem altında doldurmaları istenmiştir. Hazırlanan anket formu 31.05.2005 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatında çalışan 20 kişiye uygulanmış ve ankete son şekli verilmiştir. Araştırmaya katılan kişilere araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Katılım gönüllü olmuştur. İsim alınmamıştır. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezinde araştırma yapılabilmesi için gerekli izin alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 190 Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezi çalışanının %55.8’i (n=106) 35 yaşın üstündedir ve yaş ortalaması 35.2 yıldır (SS=7.5, alt-üst sınır=23-60, ortanca=37). Katılımcıların %51.1’i (n=97) kadındır. Katılımcıların %96.8’i (n=184) üniversite, %2.6’sı (n=5) lise, %0.6’si (n=1) ortaokul mezunudur. Çalışanların %58.9’u (n=112) evli, %37.4’ü (n=71) bekar, %3.7’i (n=7) boşanmıştır. Çalışanların %51.6’sının (n=98) çocuğu vardır. Araştırmaya katılan çalışanların %59.5’i (n=113) memur, %28.9’u (n=55) sözleşmeli personel, %5.8’i (n=11) uzman/uzman yardımcısı, %5.8’i (n=11) yöneticidir. 190 kişinin 145’i aylık gelirini belirtmiştir. Bu 145 kişinin %71’inin (n=103) aylık geliri 1199 YTL ve altı, %29’unun (n=42) aylık geliri 1200 YTL ve üzeri olarak bulunmuştur.

Çalışmaya katılanların %48.4’ü (n=92) sürekli veya ara sıra sigara içmekte, %35.3’ü (n=67) hiç sigara içmemiştir (Tablo 1). Sigara içmiş ve bırakmış olan 31 kişinin ortalama 6.5 yıl (SS=5.6, alt-üst sınır=1-18, ortanca=4) önce sigarayı bırakmış olduğu bulunmuştur.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından halen sigara

Tablo 1: Sigara İçme Durumları

Sigara içme durumu	Sayı	%
Hiç içmemiş	67	35.3
Ara sıra içiyor	13	6.8
İçiyor	79	41.6
İçiyormuş, bırakmış	31	16.3
Toplam	190	100.0

Tablo 2: Maaşlarından Sigara Harcamalarına Ayırdıkları Yüzdenin Dağılımı

Ayırdıkları yüzde	Sayı	%
< 3	18	27.7
3-4	17	26.2
5-6	15	23.1
7-9	9	13.8
9 ve üstü	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 3: 26/11/1996 Tarihinde Resmi Gazetede Yayınlanarak Yürürlüğe Giren 4207 No'lu Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunun Hükümleri Hakkındaki Görüşleri

Hükümler	Uygun %	Fikrim yok %	Uygun Değil %
18 yaşından küçüklere sigara satışının yasaklanması	97.9	0.5	1.6
Şehirler arası otobüslerde sigara içiminin yasaklanması	96.8	1.1	2.1
Televizyonda sigaranın zararları konusunda eğitim yapılması	95.2	1.6	13.8
Sigara reklamının yayınının yasaklanması	91.5	1.6	6.9
Kamu kurum ve kuruluşlarında sigara içiminin yasaklanması	84.6	3.2	1.6

Tablo 4: Sigaraya Karşı Yürütülen Mücadelenin Hedefi ile İlgili Görüşleri

Sigaraya Karşı Yürütülen Mücadelenin Hedefi (N=187)	Sayı	%*
Sigaranın kendisi	123	65.7
Sigara içenler	96	51.3
Sigara üreten firmalar	31	16.5
Toplum ve insan sağlığı	23	12.3
Sigara satıcıları	15	8.0
Ekonomik ve politik	3	1.6
Pasif içicileri koruma	2	1.0
Toplumu bilinçlendirme	2	1.0

*Satır yüzdesi

Tablo 5: Sigara İçilmesi ile İlgili Bazı Görüşleri

...nurmeler	Fark etmez	Fikrim yok
Çocuklarımdan sigara içmesini istemem	7.4	2.6
Annemin sigara içmesini istemem	7.4	8.4
Kardeşimin sigara içmesini istemem	6.3	9.5
Babamın sigara içmesini istemem	6.8	10.6
Eşimin sigara içmesini istemem	9.5	14.2
Kendi arabamda sigara içilmesini istemem	11.1	17.4
Evimde sigara içilmesini istemem	7.9	21.1
İş yerimde sigara içilmesini istemem	12.1	20.6
Yakın arkadaşımın sigara içmesini istemem	8.9	27.9
Herhangi bir insanın sigara içmesini istemem	9.5	32.1
İş arkadaşımın sigara içmesini istemem	10.5	35.8
Sigara içen bir insan toplumda sigara içmeye göre daha az saygı görür	56.2	11.1

Tablo 6: Cinsiyetlere Göre Sigaraya Başlama Yaşlarının Dağılımı

Sigaraya başlama yaşları										
	17 ve altı		18-19		20-21		22 ve üstü		Toplam	
Cinsiyet	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	18	43.9	10	24.4	8	19.5	5	12.2	41	44.1
Kadın	6	11.5	15	28.9	14	26.9	17	32.7	52	55.9
Toplam	24	25.8	25	26.8	22	23.7	22	23.7	93	100.0
Ki kare=14.078 SD=3 p=0.03										

Tablo 7: Sigara İçme Durumlarına Göre Sigara İle Mücadelenin Hedefi Olarak Sigara İçenleri Görme Dağılımı

Sigara ile mÿcadelenin hedefi sigara içenlerdir						
	Evet		Hayır		Toplam	
Sigara içme durumları	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç içmemiş	38	56.7	29	43.3	67	35.8
İçiyor	42	47.2	47	52.8	89	47.6
İçmiş bırakmış	16	51.6	15	48.4	31	16.6
Toplam	96	51.3	91	48.7	187	100.0

Tablo 8: Sigara İçme Durumlarına Göre Sigara İçilmesi İle İlgili Bazı Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (N=190)	Katılıyorum		p
	Sayı	%	
İş arkadaşımın sigara içmesini istemem			0.000
Hiç içmemiş	47	71.2	
İçiyor*	32	37.2	
İçiyormuş, bırakmış	16	51.6	
Yakın arkadaşımın sigara içmesini istemem			0.000
Hiç içmemiş	53	80.3	
İçiyor*	39	44.8	
İçiyormuş, bırakmış	21	70.0	
Evimde sigara içilmesini istemem			0.000
Hiç içmemiş	55	83.3	
İçiyor*	52	57.8	
İçiyormuş, bırakmış	23	79.3	
İş yerimde sigara içilmesini istemem			0.000
Hiç içmemiş	54	81.8	
İçiyor*	45	51.1	
İçiyormuş, bırakmış	24	77.4	
Arabamda sigara içilmesini istemem			0.003
Hiç içmemiş	54	81.8	
İçiyor*	52	58.4	
İçiyormuş, bırakmış	25	83.3	
Herhangi birinin sigara içmesini istemem			0.000
Hiç içmemiş	49	73.1	
İçiyor*	39	44.3	
İçiyormuş, bırakmış	18	60.0	

* Farkı yaratan satır

İçmekte olan 92 kişinin sigaraya başlama yaşı ortalama 19.6'dır (SS= 3.8, alt-üst=10-33, ortanca= 19). 92 kişinin 91'i sigaraya başlama nedenini belirtmiştir. Bu nedenlerden arkadaş ortamı %50.5 ile ilk sıradadır, diğer nedenler ise stres-sıkıntı (%34.0), özentisi (%28.5), hoşuna gitme-keyif alma (%8.8), merak (%2.2), kimlik bunalımı (%1.2), reklam (%1.1) ve neden belirtmeyenlerdir (%7.7). Sigara içicilerinin %90.3'ü (n=84) her gün sigara içmektedir.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından toplam sigara içilen yıl ortalaması 15.2 (SS=8.4, alt-üst sınır=1-42, ortanca=15), günde ortalama içilen sigara sayısı 12.7 (SS=7.1, alt-üst sınır=1-40, ortanca=15.0) ve sigara içenlerin sigara için haftada harcadıkları paranın ortalaması 14.48 YTL (SS=12.9, alt-üst sınır=1-99, ortanca=11.5) olarak bulunmuştur. Çalışanların %77'si (n=50) sigara almak için maaşlarının en fazla %6'sını ayırdıklarını belirtmişlerdir (Tablo 2).

Halen sigara içmekte olan 92 kişiden %72.8'i (n=67) son bir yıl içinde sigarayı bırakmayı düşünmüş, %63'ü (n=58) daha önce sigarayı bırakmayı denemiştir. Sigarayı bırakmayı deneyenlerin sigarayı bırakmayı deneme sayısı ortalaması 2.3'tür (SS=2.1, alt-üst sınır=1-15, ortanca=2). Bu kişilerin sigarayı bırakmayı deneme nedenleri arasında sağlığa zarar verdiği düşüncesi %75.8 ile ilk sırayı almaktadır, diğer nedenler ise ileride sağlığına zarar vereceği düşüncesi (%55.1), çocuklarının sağlığına zarar vereceği düşüncesi (%36.2), ekonomik nedenler (%20.6), hastalık (%8.6), işyerindeki kısıtlamalar (%6.8), irade kontrolü, bağımlılıktan kurtulma isteği (%5.1), hamilelik (%3.4), çocuklarına kötü örnek olmama isteği (%1.7), hoşuna gitmemesi (%1.7), ailesinin isteği (%1.7), aile fertlerinden birinin rahatsızlığı (%1.7) ve spor yapması (%1.7) olarak sıralanmaktadır. Halen sigara içmekte olan 92 kişiden 64 kişi (%69.6) sigarayı bırakmayı istemektedir. Katılımcıların sigarayı bırakmalarında etkili olabileceğini düşündükleri durumlar arasında bir sağlık probleminin ortaya çıkması %40.9 (n=36) ile ilk sırayı almaktadır. Diğer etkili durumlar ise kendi istek ve iradesi (%22.7), daha az stresli bir işte çalışmak (%21.6), danışmanlık hizmeti (%12.5), psikolojik yardım (%12.5), aile desteği (%10.2), hiçbir koşulda bırakabileceğini düşünmemek (%7.9), sigara fiyatlarının artması (%6.8), sigaradan tiksime (%2.2), evlilik (%1.1), çocuğunun olması (%1.1) ve hipnoz (%1.1).

Halen sigara içmekte olanlardan %23.1'inin (n=21) sigarayla ilişkili olduğunu düşündükleri sağlık problemleri vardır. Bunlar yorgunluk (%4.4), sık hasta lanma (%4.4), öksürük (%4.4), farenjit (%2.2), hipertansiyon (%2.2), nefes darlığı (%1.1), çarpıntı (%1.1), varis (%1.1), dermatolojik sorunlar (%1.1) ve Diabetes Mellitustur (%1.1).

Katılımcıların %53.3'ü (n=49), 4207 no'lu "Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair; Kapalı Yerlerde Sigara İçilmesini Yasaklayan Yasa"nın sigara içme davranışını etkilemediğini, % 45.6'sı (n=42) ise azalttığını düşünmektedir. Halen sigara içmekte olanlardan %55.4'ü (n=51) işyerinde uygulanan sigara içme

yasağının sigara içme davranışını azalttığını, %41.3'ü (n=38) bu yasağın sigara içme davranışını etkilemediğini düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların %69.6'ı (n=65) işyerindeki stresin sigara içme davranışını artırdığını, %25.0'ı (n=23) ise etkilemediğini söylemektedir.

Halen sigara içmekte olanlardan %38.0'ı (n=35) sigara içmesiyle ilgili pişmanlık duyduğunu ifade etmekteyken, %21.7'si (n=20) pişmanlık duymadığını, %10.9'u sigara içmekten hoşlandığını-keyif aldığını, %4.4'ü ise sigara içmekten hoşlanmadığını ve sigarayı gereksiz bulduğunu, %2.2'si sigaranın zararı olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu kişilerden %35.9'u (n=33) sigara içmesi nedeniyle kendini toplumdan dışlanmış hissettiğini söylemektedir.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %92'si (n=174) işyerinde sigara içmek için ayrı bir oda bulunmasını gerekli bulmuştur.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %97.9'u 18 yaşından küçüklere sigara satışının yasaklanmasını uygun bulurken, %84.7'si ise kamu kurum ve kuruluşlarında sigara içilmesinin yasaklanmasını uygun bulmuştur (Tablo 3).

Çalışmaya katılanların 1 Nisan 2005'de yürürlüğe girmiş olan "Kabahatler Yasası"na göre "Kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında tütün mamulü tüketen kişiye, ilgili idare amirinin yetkili kıldığı kamu görevlileri tarafından 50 YTL idari para cezası verilecektir" maddesi (6) ile ilgili görüş ve düşünceleri sorulduğunda %79.9'u (n=151) bu yasanın işyerinde uygulanması gerektiğini düşünürken, %56.6'sı (n=107) bu yasanın işyerinde sigara içme sıklığını azaltacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Katılımcıların 123'ü (%65.7) sigaraya karşı yürütülen mücadelenin hedefi olarak sigaranın kendisini gösterirken, 96'sı (%51.3) hedefi sigara içenler olarak göstermektedir (Tablo 4).

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %88.9'u çocuğunun sigara içmesini istemezken, %55.8'i herhangi bir insanın sigara içmesini istememektedir (Tablo 5).

Katılanların yaşları ile sigara içme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=5.995, p=0.200). Yaşları 20-29 arasında olan katılımcıların %45.5'i (n=25), 30-39 yaş arası katılımcıların %50.0'ı (n=34), 40 yaş ve üstü katılımcıların %49.3'ü (n=33) sigara içtiklerini belirtmişlerdir.

Katılanların cinsiyetleri ile sigara içme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=1.409, p=0.494). Erkeklerin %44.1'i (n=41), kadınların %52.5'i (n=41) sigara içtiklerini söylemişlerdir.

Katılanların yaşları ile toplam sigara içilen yıl sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmıştır (Ki kare=58.325, p=0.000). 20-29 yaş arası katılımcıların %84'ü (n=21) toplam 1-10 yıl arası, 30-39 yaş arası katılımcıların %34.3'ü (n=12), 40 yaş ve üstü katılımcıların %6.0'ı (n=2) toplam 1-10 yıl arası sigara içtiklerini söylemişlerdir.

Katılanların cinsiyetleri ile sigara içilen yıl sayısı

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=2.262, p=0.323). Erkeklerin %24.4'ü (n=10), kadınların %21.2'si (n=11) 21 ve üstü yıldır sigara içtiklerini söylemişlerdir.

Katılanların yaşları ile sigaraya başlama yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=9.574, p=0.144). 20-29 yaş arasındakilerin %36.0'si (n=9), 30-39 yaş arasındakilerin %22.9'u (n=8), 40 yaş ve üstündekilerin %21.2'si (n=7) sigara içmeye 17 yaşında veya daha küçük yaşta başladıklarını söylemişlerdir.

Katılanların cinsiyetleri ile sigaraya başlama yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmıştır (Ki kare=14.078, p=0.03). Erkeklerin %43.9'u (n=18), kadınların %11.5'i (n=6) sigara içmeye 17 yaşında veya daha küçük yaşta başladıklarını söylemişlerdir (Tablo 6).

Katılanların yaşları ile günde içtikleri sigara adedi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=0.476, p=0.78). 20-29 yaş arasındakilerin %50.0'si (n=12), 30-39 yaş arasındakilerin %58.8'i (n=20), 40 yaş ve üstündekilerin %53.1'i (n=17) günde 11 veya daha fazla sayıda sigara içtiklerini söylemişlerdir.

Katılanların cinsiyetleri ile günde içtikleri sigara adedi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=0.271, p=0.603). Erkeklerin %57.5'i (n=23), kadınların %52.0'si (n=26) günde 11 veya daha fazla sayıda sigara içtiklerini söylemişlerdir.

Katılanların sigara içme durumuyla sigara ile mücadelenin hedefi olarak sigara içenleri görmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır (Ki kare=1.389, p=0.499). Hiç içmemiş olanların %56.7'si (n=38), içiyor olanların %47.2'si (n=42), içmiş bırakmış olanların %51.6'sı (n=16) sigarayla mücadelenin hedefinin sigara içenler olduğunu söylemişlerdir (Tablo 7).

Katılımcılardan hiç sigara içmemiş olanların %83.3'ü (n=55) evinde, halen sigara içmekte olanların %58.4'ü arabasında, sigara içmiş bırakmış olanların %83.3'ü arabalarında sigara içilmesini istememektedir (Tablo 8). Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının cinsiyetlerine ve yaşlarına göre sigara ile ilgili görüş ve düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

TARTIŞMA

Araştırmada kadın erkek dağılımı yaklaşık olarak eşit düzeydedir. Katılımcıların yaş ortalaması 35.2, ortancası 37.0'dır. Çalışanların 96.8'i üniversite mezundur. Türkiye Sağlık ve Nüfus Araştırması (TNSA) 2003'e göre Orta Anadolu Bölgesi'nde yaşayanların %24.3'ü lise veya üzeri eğitim almıştır (7). Çalışma grubunun eğitim düzeyi Türkiye genelinden daha yüksektir. Katılımcıların bu işyerinde çalışma süreleri ortalama 10.5 yıldır. Çalışanların iş yeri koşulları ve sigaraya karşı yapılan mücadelenin işyerindeki etkileri hakkında fikir sahibi olabilecek kadar o işyerinde çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %48.4'sı (Tablo 1), erkeklerin %44.1'i, kadınların %55.9'u sigara içmektedir. Dünya genelinde erkeklerin %42'si ve kadınların %12'si sigara içmektedir (8). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2003 yılında yayınlanan "Tobacco Control Country Profiles" raporuna göre Türkiye'de 1997-1998 yılları arasında kadınların %10.9'u ve erkeklerin %50.9'u sigara kullanmaktadır (2). TNSA 2003 raporuna göre ise Türkiye'de kadınların %27.6'sı sigara içmektedir (7). Sigara içme davranışı erkeklerde Dünya ve Türkiye ortalamasına benzerdir. Ancak bu işyerinde çalışan kadınlar Dünya ve Türkiye ortalamasına göre daha fazla sigara kullanmaktadırlar. Kadınların sigara içme davranışı ile erkeklerin sigara içme davranışları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Erkeklerde eğitim düzeyi ve sosyal statüsü arttıkça sigara içme davranışı azalırken, kadınlarda tam tersi olmaktadır (7, 8). TNSA 2003 raporunda sigara içen kadınların çoğunlukla 20-34 yaş grubunda, kentte ve batı Anadolu'da yaşayan (ekonomik durumu iyi) ve en az lise eğitimi almış oldukları görülmektedir (7). Bilgi İşlem Merkezinde çalışanların yüksek okul mezunu ve düzenli gelir sahibi olmaları bu işyerinde çalışan kadınların daha fazla sigara içme davranışlarının olmasını açıklamaktadır. Kadınların daha fazla eğitime ve ekonomik güce sahip olması sigaraya ulaşımı dolayısıyla sigara alışkanlığının artmasına neden olmuştur (8). Yapılan bir diğer çalışmada, Dilbaz ve Apaydın, Ankara Numune Hastanesi'nde çalışan 250 hemşirenin %58.8'inin düzenli sigara kullandığını bulunmuşlardır (9). Sigara kullanımının kadın için kendine güveninin göstergesi, bağımsızlık vb anlamları olabilmektedir (8). Ayrıca, kilo kontrolü için de bazen kadınlar sigaraya başlayabilmektedirler (8). Genel toplumda kadınlar daha az sigara kullanmaktadır, ancak zamanla kadınların sigara kullanımında ciddi artışlar olmuştur. Örneğin 1993 TNSA' da evlenmiş kadınlar arasında sigara içenlerin payı %18 iken 2003 TNSA' da bu rakam %28'e çıkmıştır (7).

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından sigara içenlerin %25.8'i sigara içmeye 17 yaşında yada daha küçük yaşta başlamıştır. Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından halen sigara içmekte olan 92 kişinin sigaraya başlama yaşı ortalama 19.6'dır (SS= 3.8, alt-üst=10-33, ortanca= 19). Bilir ve arkadaşları 1997 yılında yaptıkları bir araştırmada 30-49 yaş grubundaki kişilerin çoğunlukla 16-20 yaşlarında sigara kullanmaya başladıklarını bulunmuşlardır (10). Ögel ve arkadaşlarının İstanbul'da sigara kullanımının yaygınlığını saptamak için yaptıkları bir çalışmada ise sigaraya başlama yaşı 16.9 ± 5.4 olarak tespit edilmiştir (11). Adolesan dönem risk davranışlarının arttığı bir dönemdir (12). Sigara içmek bu dönemde görülen risk davranışlarından bir tanesidir (12). Çalışmada yer alan katılımcıların dörtte birinin adolesan dönemde sigaraya başlamış olmaları bu dönemde kazanılan alışkanlıkların erişkin dönemdeki sağlığı etkileyeceğini oldukça açık olarak göstermektedir (13). Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarında erkekler

ile kadınlar arasında sigaraya başlama yaşı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır; erkeklerin %43.9'u, kadınların %11.5'i sigara içmeye 17 yaş veya altında başlamıştır (Ki kare=14.078, p=0.03) (Tablo 6). Bu bulgu Ögel ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma ile uyumludur(11). Erkeklerin toplumsal yaşama katılması ve kaynaklara ulaşması kadınlardan daha fazladır (14). Erkeklerin daha erken yaşta sigaraya başlaması erkeklerle yönelik bu toplumsal cinsiyet ayrımcılığının olumsuz olan yönüne örnek olabilir.

Sigaranın sağlığa olan olumsuz etkileri sigara içilen yıl sayısı ve günde tüketilen sigara adeti ile doğru orantılıdır (15, 16, 17). Doll ve arkadaşlarının İngiliz doktorlarla yaptıkları çalışmalara göre günde 10-20 adet sigara içenlerde mortalite riski hiç içmeyenlere göre 10.8 kat artmaktadır (16). Amerika Birleşik Devletleri'nde sağlıklı ve sigara içmekte olan 178 bin kişi izlendiğinde, bunların 12 bininin 4 yıl içinde öldüğü saptanmıştır. Bu ölümlerde en önemli ölüm nedeninin sigaranın yol açtığı kalp damar hastalığı, kanser ve kronik bronşit olduğu ortaya çıkmıştır. Yine bu çalışma sigaraya başlama yaşı ve içilen sigara sayısı ile kronik hastalıklar arasında sıkı bir ilişki olduğunu göstermiştir (10). Katılımcılardan sigara içenlerin sigara içtikleri ortalama yıl sayısı 15.2 yıldır (SS=8.4, alt-üst sınır=1-42, ortanca=15) ve günde ortalama içilen sigara sayısı ise 12.7 adettir (SS=7.1, alt-üst sınır=1-40, ortanca=15.0). Çalışmanın yapıldığı bu grubun sigaranın sağlığa olan olumsuz etkilerini artık yaşamakta veya yaşamaya başlamakta oldukları söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmada katılımcıların dörtte biri hali hazırda var olan sağlık problemlerini içmekte oldukları sigaraya bağlamaktadırlar. Sigara içen katılımcıların çoğunluğu (%72.8) son bir yıl içinde sigarayı bırakmayı düşünmüş ve %63'ü sigarayı bırakmayı denemiştir. Sigara içmekte olan çalışanlara sigarayı bırakmayı düşündüren ilk üç neden sağlıkla ilişkilidir ve aynı zamanda sigarayı bırakmalarında etkili olacağını düşündükleri durum ise sağlıklarında ortaya çıkacak olan bozulmalar olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %42.4'ü sigarayı içmekten dolayı pişmanlık duyduğunu veya sigara içme davranışından hoşlanmadığını ifade etmeleri nedeniyle bu kişilere sigaranın sağlığa zararları ile ilgili yeterli ve açıklayıcı bilgi verilirse sigara içenlerin sigarayı bırakmaya yönlendirilmesi açısından yararlı olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu topluluk sigarayı bıraktırmaya dair müdahalelere hazır ve isteklidir. Ayrıca, Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından halen sigara içmekte olanların %69.6'sı işyerindeki stresin sigara içme davranışını artıracığını düşünmektedir. Bu nedenle bu işyerinde etkili bir stres yönetimi uygulanırsa sigara içiciliğinin azaltılmasında etkili olabilir.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarından halen sigara içmekte olanlardan %55.4'ü (n=51) işyerinde uygulanan 4207 no'lu "Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair; Kapalı Yerlerde Sigara İçilmesini Yasaklayan Yasa" ile sigara içme davranışının azaldığını

ifade etmişlerdir (4). Çalışmaya katılanların çoğunluğu yasanın hükümlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bilir ve arkadaşları 1998-99 yıllarında Türkiye genelinde 6744 kişi ile tütün mamullerinin zararlarının önlenmesine dair kanuna uyum düzeyini değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada katılımcılar %66-90 arasında yasanın hükümlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir (3). Aynı araştırmada Bilir ve arkadaşları sigara yasağının uygulanmasının günde içilen sigara sayısını azalttığını saptamışlardır (3). "Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair; Kapalı Yerlerde Sigara İçilmesini Yasaklayan Yasa"ya göre sigara içen kişilere ayrılmış bir sigara odası olması gerekmektedir. Ancak, çalışmanın yapıldığı kurumda sigara odası bulunmamaktadır. Çalışmaya katılanların %92'si sigara içse de içmese de kurumda sigara odası bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Tütün mamullerinin zararlarının önlenmesine dair kanuna uyum düzeyini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada kurumların sadece %4'ünde sigara odası olduğu saptanmıştır (3). Ayrıca 1 Nisan 2005'de yürürlüğe girmiş olan "Kabahatler Yasası"na göre "Kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında tütün mamulü tüketen kişiye, ilgili idare amirinin yetkili kıldığı kamu görevlileri tarafından 50 YTL idari para cezası verilecektir" maddesi (6) ile ilgili olarak %79.9'u bu yasanın işyerinde uygulanması gerektiğini düşünürken, %56.6'sı bu yasanın işyerinde sigara içme sıklığını azaltacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %65.7'si sigaraya karşı yürütülen mücadelenin hedefini sigaranın kendisi olarak düşünürken, %51.3'ü hedefi sigara içenler olarak ifade etmişlerdir (Tablo 4). Bu toplulukta oluşmuş olan yanlış izlenimi ortadan kaldırmak ve sigara karşıtı yürütülen mücadelenin esas hedefinin sigaranın kendisi ve sağlığa zararları olduğunu vurgulamak amacıyla; yürütülen mücadelenin bu noktalar dikkate alınarak tekrar değerlendirilmesinin yararlı olabileceği görülmektedir.

Bilgi İşlem Merkezi çalışanlarının %88.9'u çocuklarının, %82.1'i annelerinin, %81.6'sı kardeşlerinin, %80'i babalarının, %74.2'si eşlerinin, %55.8'i ise herhangi bir insanın sigara içmesini istememektedir. Bu verilere göre yakınlık derecesi arttıkça sigara içmelerini istememe yüzdeleri de artmaktadır. Bunun nedeni eğitim düzeylerinin yüksek olması, sigaranın zararları hakkında bilgi sahibi olmaları ve sevdiklerinin bundan zarar görmesini istememeleri olabilir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada çalışanların sigara içme prevalansı yüksek çıkmıştır. Özellikle kadın çalışanlardaki yükseklik dikkat çekicidir. Ancak, çalışanlardan sigara içenlerin sigarayı bırakmaya yönelik olan tutumları bu gruba yapılacak olan sigara bıraktırma müdahalesinin yararlı olabileceğini düşündürmektedir. Müdahalede hedefin sigaranın kendisi ve sağlığa olan zararlı etkileri olduğu konusunun çok daha dikkatli vurgulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- World Health Organization: "Why is tobacco a public health priority?". WHO. Erişim Adresi: http://www.who.int/tobacco/health_priority/en/ Erişim tarihi: 27/05/2005
- 2- WHO European Country Profiles On Tobacco Control 2003, WHO 2003, EUR/03/5041305E80607 Erişim adresi: <http://www.euro.who.int/Document/E80607.pdf> Erişim tarihi: 27/05/2005
- 3- Bilir N, Doğan BG, Yıldız AN. "Tütün ve Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanuna Uyum Düzeyi". Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını No: 2000/16, Ankara 2000
- 4- Tütün ve Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun, No:4207, Resmi Gazete Tarih/Sayı: 26.11.1996/22829
- 5- Tür A. "Sigaranın Bilimsel Yüzü". Logos yayıncılık, İstanbul, 2004
- 6- Kabahatler Kanunu, No:5326, Resmi Gazete Tarih/Sayı:31.3.2005/25772 (mükerrer)
- 7- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporu 2003. HÜ Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye, Ekim 2004
- 8- Bilir N. "Sigara Kullanımının Kadın Sağlığına Etkileri ve Kontrolü". Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın. Edt: Akın A. Hacettepe Üniversitesi Yayınları 2003. Sayfa:209-17.
- 9- Dilbaz N, Apaydın L. "Bir eğitim ve araştırma Hastanesinde Çalışan Hemşireler Arasındaki Sigara İçme, Bırakma Sıklığı Ve Sigara İçme Davranışlarının Özellikleri", Bağımlılık Dergisi, 2002, Cilt 3, Sayı 2, sayfa 73-83.
- 10- Bilir N, Doğan BG, Yıldız AN. "Sigara İçme Konusundaki Davranışlar ve Tutumlar Ankara-Türkiye". Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını No: 7, Ankara 1997.
- 11- Ögel K, Tamar D, Özmen E, ve ark. "İstanbul Örneklemine Sigara Kullanım Yaygınlığı". Bağımlılık Dergisi, 2003, Cilt 4, Sayı 3, Sayfa 105-108.
- 12- Feijo RB, Oliveira EA. "Risk behavior in adolescence", Jornal de Pediatria, V.77,Supl.2, 2001, S125-S134.
- 13- Dowdell EB, Santucci ME. "The relationship between health risk behaviors and fear in one urban seventh grade class", J Ped Nurs; 2003; 18: 187-194.
- 14- Türmen T. "Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı" Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın. Edt: Akın A. Hacettepe Üniversitesi Yayınları 2003. Sayfa:3-16.
- 15- Holbrook JH. Nicotine addiction. Harrison's Principals of Internal Medicine. Editors: Isselbacher K, Braunwald E, Wilson J, Martin J, Fauci A, Kasper D. Thirteenth edition, 1994. vol 2. pages:2433-2437
- 16- Doll R, Hill AB. Smoking and carcinoma of the lung. Preliminary report. BMJ 1950; 2:739-48.
- 17- Peto R, Darby S, Deo H, Silcocks P, Withley E, Doll R. Smoking, smoking cessation and lung cancer in the UK since 1950; combination of national statistics with two case control studies. BMJ 2000;321:323-9